

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

SZERKESZTŐI LAKÁS:

Széchenyi-téren, a hidkaputól kimenet balra a 24. szám alatti ház emeletében.

Megjelen a lap hetenkint 3-szor u. n. kedden, csütörtökön és szombaton délelőtt. Ára ötvégyedre 3 ft. o. é. Hirdetési ár: 5 hasábos sorát 1-ör 7 kr., 2-ör 6 kr., 3-ör 5 kr. o. é. s minden hirdetés után 30 kr. bélyegdíj. Előfizetés s hirdetés a kiadó-hivatalnál kezelik.

nyilttéri cikkek sora után 20 kr. előleg beküldése mellett a szerkesztőséghez czimzendők.

KIADÓ-HIVATAL:

Középutca, STEIN J. könyvkereskedés.

Előfizetési díj

K. KÖZLÖNY

1865-dik évi folyamára.

Egészévre . . . 12 forint.

Félévre . . . 6 „

Évnyegyedre . . . 3 „

Az előfizetési pénz kiadó Stein János közlépítcazi könyvkereskedésébe küldendő, hol a megrendelt példány pontos megküldéséről intézkedve van.

Politikai szemle.

(D.) Szükségesnek látjuk lapunk mai számában a legújabb pápai encyklikát közreadni, mint a mely nemcsak az európai protestantizmusnak visszatett, de a mely a mint a lapok általános hangulatjában láthatni, a felvilágosult katolikusok érzelmeit is megdöbbenteni látszik.

A katolicizmus feje a XIX-dik században szótartat hallat, a mely a közemberiség mostani fogalmaival sok részben szemben áll, s e szótartat megrendítő hatását tagadni nem lehet, azon magos állásnál fogva, hová a pápát, mint a megváltó földi helytartóját, a katolikus hitfelekezet mintegy az emberiség fölé helyezteté.

Azok is, kiknek a pápasággal összekötötésük nincs, meg nem tagadhatják az allocutio történelmi jelentőségét, a mely mélyen vág a mostani politikai fejlemények elméleté közé, s létező nagy katolikus hatalmasságok — minő a francia és olasz — trónjának jogosultságát tagadja meg.

De megtagadja a harmincz éves háboru legitim következményeit, azon kötések elméletét, melyeken a protestantizmus európai jogosultsága alapszik, midőn az encylica ugy nyilatkozik a többek közt: „Örjültés az, hogy a lelkiismeret- és vallás-szabadság minden embernek vele született joga, melyet minden rendezett államban a törvény által kimondanak s biztosítanak.”

Szemben az encylica elméletével ezen jog, a protestantizmus harmincz éves háboruja folytán, az összes emberiség által mondatott ki, s ma minden európai állam alkotmány-ehartájának egyik legfényesebb pontját képezi.

A pápai encylica éppen ezért fontos, mert a vallás elveit szembeállítja az emberiség haladási eszméivel, a felebarátai szeretetből folyó vallásos türelemmel, s kárhoztatja az emberiség meggyőződését a lelkiismeret szabadságáról.

Kérdéseknél hiszik, hogy ezen retrograd eszmék újabb lendületet adnak a francia gallican egyház további kifejlesztésének; másfelől szilárdítják a görög orthodoxokat, kik a pápaságtól elszakadva egy abszolút hatalom apostoli fősége alatt is ily nyilatkozmányokkal az emberiség meggyőződését nem zaklatják. A protestantizmus pedig teljes önzettel veszi számba eszméit, s örvend, hogy meggyőződést érvényesített, hol a vallásos érzelem keretjé közt a politikai haladás és szabadság józan eszméi megférhetnek.

A bécsi lapok közt már heves polemia fejlődött ki az encylica fölött. A klerikális „Vaterland“ azt jegyzi meg, hogy a szent atya encylikája terjedelme és fontosságára nézve tal tesz az újabb kor minden alkotmányán, mire még a ministerialis „Botschafter“ Schmerling ur közlönye is hosszabb cikkekben, s pedig az encylica ellen nagyon kikelve válaszol.

„A 80 tétel — melyeket nehezen fognak egy witembergi templomajtóra kiszégezni — nem annyira dogmatikai, mint inkább világi viszonyokra vonatkozik — jegyzi meg az idézett lap — s pedig olyanokra, melyek részben a mai népek alkotmányában gyökereznek. A 80 tétel nagy részben a különböző alkotmányok tartalmának határozott negatívója s ennél fogva e tételek sorozatát mintegy „tagadólagos alkotmányok“ tekinthetjük. De hol van azon birodalom, melynek számára ezen alkotmányt kibocsátották, s hol azon hatalom, mely ezen tagadólagos alkotmányt a tételes mellett érvényre emelje? S hol alapszik a pápai széknek, vagyis az ezt környező jezsuita-csapatnak azon joga, hogy a legtöbb állam közjoga mellett ezen alkotmányt versenyeztesse. De az encylica a katolikus egyház határain túl is lép s oly tételeket állít föl, melyek egy nem katolikus, vagy vallási egyenjogúsággal bíró állam létezését tagadják.

Az encylica a tudományt, a büvárokodást, az ész szabad működését nagyon is merev ellen-

tétbe helyezi a tételes vallással. Az encylica összes hatása mindenütt kedvezőtlen fog lenni s pedig nem csak azoknál, kik a pantheizmus, rationalizmus s egyéb ilyenek hívei, s éppen a szellemes, áldozatkész és lelkiismeretes katolikusok s egek, kik az egyházat a mai állammal komolyan ki akarják békéltetni, éppen ezek sújtának az encylica által leghatalmasabban.”

Ily körülmények között nagy feltűnést okozott, hogy a „Vorstadt-Zeitung“, mely az encylica ellen vezérezikket közölt, a sajtóhatóság lefoglalta s szerkesztőségét perbe fogta; Bécsben az encylikát nagyon kedvezőtlenül fogadták, s a „Vorstadt-Zeitung“ lefoglalása után most még általánosabb azon nézet, hogy a concordatumnak annyira óhajtott revisiójából semmi sem lesz.

A pápai allocutio nem csak a lapok véleményeinek, de már diplomatikuss észrevételeknek is tárgya lön. A francia kormány már megkezdé működését az encylica ellen, s a külügyminister a római képviselőhöz intézett iratában a sz. szék bulláját „megfoghatlan“-nak mondja, s meglepetését fejezi ki a felett.

A francia lapok sinecenek az allocutio iránt kedvezőleg disponálva.

A „Siécle“ azt hiszi, hogy az encylica után a pápai kormány mellett ennek csupán csak legveszélyesebb elleni fognak híveket megmaradni. A szentszék védelmezői, a kik a római udvar és Olaszország közt kiegyezkedést reméltek, ez alkalommal hallgatásra vannak kárhoztatva, hacsak nem akarnak a pápa- király ellen lázadók lenni.

A „France“ az encylikára való válaszul közlést a francia clerusnak 1682-dikei nyilatkozatát. E nyilatkozatot a hírneves Bossuet szerkesztette s 1789 ig alaptörvényül lön tekintve, s többek közt ilyetén hely is fordul elő benne: „Mi bibornokok, érsekek stb. kinyilatkoztajuk: Bárha a vallási ügyekben a pápát illeti a föltétel, itélete mindaztalm nem változthatatlan.“ A „France“ ezenkívül egy 1826-ban kelt okiratot közöl, melyet 74 püspök, érsek és bibornok irt alá, s melynek zárszavai így hangzanak: „Mi erősen és változatlanul ragaszkodunk azon tanhoz, hogy az uralkodók tekintélyük gyakorlatában függetlenek minden egyházi hatalomtól.“ Mit mondanak erre Rómában? — kérdi a „France“.

A klerikális lapoknak, mint az „Union“ és „Gazette de France“-nak helyzete igen kényes az encylikával szemben, mert ezek eddigéig mindig a katolikus egyházat dícsérték minden igazság fészkeül, s ezt állították minden józan szabadság és minden megmondott és korszerű haladás alapjául.

Mi ezuttal magát az allocutio adju közzre, az ezt kísérő iratot, melyben korunk nyolczvan tévelygése (error) adatik elé, talán lesz alkalmunk később ismertetni, most csak annyit jegyzünk meg, hogy ezen tévelygéseknek állított pontok nagyobb részét a felvilágosult emberiség mint saját politikai és társadalmi dogmáját írta már alá. Elég ezen pontok közül csak a XV. és XVI-dikát említenünk.

Tévelygésnek mondja a XV-dik pont azon állítást, miképp mindenkinek szabad azon hitvallást vallani, melyet meggyőződésénél fogva igaznak vél.

Tévelygésnek mondja a XVI-dik pont azon állítást, hogy az emberek akármely hitvallással üdvözülhetnek.

Tévelygésnek mondja a XVIII-dik pont azon állítást, hogy a protestantizmus nem egyéb, mint ugyanazon keresztényen vallás egyik formája stb.

A 80 pontnak csak nem mindenike az emberi tévelygések hasonló minőségeit mutatja fel.

Kolozsvár, január 2-kán 1865.

(D) Nem régiben a bécsi lapok azon hírt hozták, hogy Erdélyben az ellenzéki zászlót hordozó magyar elem mozog, s az oláhok és szászok közül naponta többen csatlakoznak hozzája.

Nem tudjuk, hogy ezen hírt minő forrásból meríthették, valamint azt sem tudjuk, hol képzeltnek valamely újabb tért, a hol a magyar elem politikai irányu mozgalmat kitüntethetne.

A magyar elem, a mostani viszonyokban bizonynyal nem lelhet semmi újabb okot passiv magatartásának megváltoztatására.

Mint az életnek, ugy a politikai pályának is, habár végcéljai tudva vannak, azon utak s körülmények, melyeken át kell haladnia, a végzet titkai közé tartoznak; de az élet útja legbiztosabb az emberiség moráljának, valamint a politikai pálya legszilárdabb a pozitív törvényeknek szemelőtt tartásával.

A magyar teljesíti erkölcsi és polgári

kötelességeit. Miért mozdulna éppen most meg az ellenzéki magyarság, midőn semmi újabb kormánytény őt ilyesmire föl nem hívta.

Tisztában vagyunk mi a felől, hogy most nem emberekről avagy nemzetiségekről, hanem rendszerről van szó, s az emberek vagy nemzetek csak annyit számitanak, a mennyit e rendszernek használni késznek.

Ezen meggyőződésünket sokkal szilárdabb tapasztalatok támogatják, hogy sem mi valamely új politikai mozgalommal akarnánk szemlalmot hajtani, vagy a velünk együtt lakó nemzetek közt elveinknek proselitátat akarnánk szerezni.

Sőt tisztába vagyunk a felől, hogyha az egész oláh és szász natiot ma megnyernők álláspontunknak, az által is csak ellenzéki sora erősöbülne, de hazánk alkotmányos álláspontjának szabadelvűbb lendületet nem adhatnánk.

Eleven példa előttünk Magyarország. A Királyhágon túl hat millió magyar, két millió német, a tótok oláhok nagyobb része, s maga Horvátország és Slavonia, habár benn belső pártokra szakadva, de az autonom ös alkotmány védelmében egy értelemmel áll szemben az osztrák kormánypolitikával, s vitt-e ki egyebet eddig azon erkölcsi eredményél, hogy a magyar kérdés a birodalom égető kérdésének van elismerve?

Habár az octoberi diplomában megígértetett, hogy octroyálások többé nem fognak történni, habár csak most hangzának el a reichsrathban Kaiserfeld, Giskra s többek kárhoztató szótartai, habár közel kilátásba van helyezve az országgyűlés, mely által a mostani kormányrendszer bekülvő jobbát akarja nyújtani a magyar alkotmányos szempontnak; im hírlik már a kancellaria legújabb octroyálását, mely eltörli a megyék bíróság-választási jogát, megsemmisíti a régi autonom megyei törvényszékek fogalmát, teljes octroyval cseréli fel az ország alkotmányos igazságszolgáltatási intézményeit stb.

Pedig ott a magyar királyság ös alkotmányi autonom joga mellett minden nemzetiség s minden tartomány compact ellenzéket képez.

Népek s tartományok, melyek területben s lélekszámban a birodalom felét teszik, ugyanazon rendszer alá helyzetnek a mint látjuk, a mely rendszer megkísértetett Erdélyben.

Kérdjük itt a józan okosságot, hogy midőn 10—12 milliónyi létszámú királyság-s tartományoknak az autonomia főkérdésében egyező véleménye nem érvényesítheti a kormányval szemben csak az octoberi diplomának az octroy megszüntetése irányában ígérte sem: mit nyerhetnénk mi erdélyi magyarok, ha azt a 7—800,000 lélekre menő kis oláh néptömeget, s százötven ezer fönyi jámbor szász földnépet már ma egészen megnyernők is álláspontunknak?

Örömmel fogadnók kérdésen kívül őket, mint politikai érzésünk osztályosait, s jövő időkben vetett reményeink támaszait; de azal tisztában vagyunk, hogy a kormány elleni maneuvirozásunkra nézve semmi döntőbb erőt általuk nem nyerhetnénk.

Mindössze nem vagyunk harmadrész annyian, mint a Királyhágon túl compact egységben együtt érző magyarok, s ha amaz egyet értőbb létszám előtt a kormány nem adja fel rendszerét, valjon a mi kis létszámunk teljes egyetértése is vinné-e őt más gondolatra?

Vagy talán azt hiszik, hogy ezáltal erkölcsi támaszait veszítene a kormány? Nézzék meg, hogyan méltányolta a szónoklat és napi irodalom ezen erkölcsi támaszokat! És ha ma ezen népekből szolgálatára álló egész continenst el is veszítene; láttuk Bach alatt, hogy a birodalom nagyobb, hogysem eszközeire nézve a kormány felszorulhasson.

Meg vagyunk tehát győződve, hogy ez idő szerint a nemzetiségek egyetértése is csak a párt erejét nagyobbítaná, a kormányrendszernek előbb-utóbb bekövetkezendő változtatását siettetné; de valami erős és biztos lendületet országos ügyünknek kevésbé adhatna.

Tehát már elméletileg maga a népek egyetértése egyelőre reánk nézve csak egy jelentékeny morális következményt eredményezne; de a mely morális következményt

ha kevésbé későbbre is önkint meghoz maga az eszme.

E szerint ma már a magyarnak felesleges azon töprenkedni, hogy álláspontjának egyik vagy másik népeiséget megnyerje, mert a királyhágon túli fejleményekből tisztába jöhetett, hogy ügyének jobb fordulatát nem a létszámtól, hanem az eszme fejlődésétől várhatja.

De ha a magyar azon törekvést venné is irányul, hogy a nemzetiségeket megnyerje, nem látjuk be, hol kezdhetté azt mostan?

Erdélyben sem az oláh, sem a szász nép mint politikai tényező számitásba nem vehető. E nemzeteket politikai szempontból egyedül és kizárólag intelligentiájok képezi.

Erdélyben pedig egy néhány kereskedőn kívül alig van husz intelligens oláh, a ki egyszersmind kiszültséggé mérvé, nem a leguagyobb hivatalokat foglalja el, vagy a kormány részére egészen megnyert papsághoz nem tartozik.

A szász jámbor népről pedig tudva van, hogy még 1848 előtt is egészen a papság s burocracia befolyása alatt állott. Es a szász burocracia részint a szász főtörvényszék létesítésével, részint a pénztároknak a megyei hatóság alóli kivételével, s államivá tételével, részint a magyarok visszalépése miatt tetemesen megürült állomások megsokasulásával oly igen megizmosodott, hogy a független értelmes szász elem ma már szintén csak azon fiataliságból áll, a mely még elhelyezést nem talál.

Ily helyzetben kérdjük: van-e kilátás valamely ellenzéki közeledésre köztünk s ama nemzetiségek vezérei, hivatalnokai közt, kik nemzetükre nézve valóban elmondhatják magokról: „l'etat c'est moi“?

De egészen ellenkezőleg physicali közeledés köztünk nincs; az eszme az, mely rendre mindinkább összehoz. Évtized alatt összejövünk lélekben, évtizedek mulva összejöhétünk személyenként is.

Nézzük meg egy év alatt Austria népének közszelleme mennyit közeledett hozánk, és nézzük meg, hogy titkon névtelen aggodalmaiban hogyan kezd a román közszellem is közeledni? Alábbi lapszemlékben utalhatunk itt a „Concordia“ egy cikkére.

A nemzetek szabadságérzete, a közös ország közjogában s szabadságában levén táplálékát, nincs kétségünk abban, hogy mi egykor királyságunk minden népeivel egyetértünk s köztünk nem fognak lenni a nagy kiforrás után nemzeti, hanem csak is politikai pártok.

De ez idő még nem most van. És miért mozognánk, miért töprenkednénk éppen most oly idő előtt? A kormány cselekvényeit a mi egyetértésünk sem tarthatja fenn most. Hadd csillapuljon le az áradat. Mi magyarok osztjuk Franciaország legnagyobb diplomatája s történésze Thiers azon állítását miképp „a politikai lángelméjűség gyakran a várákozásban rejlik“.

Encylica.

Tisztelendő testvéreinknek, valamennyi patriarchának, primásnak, érseknek s püspöknek, kik a szent székek hitközösségben állnak, IX. Pius pápa üdvös s apostoli áldást.

Mily gondal s főpásztori éberséggel örítették a juhokat és bárányokat elődeink a római pápák, az apostolok fejedelme szent Péter személyében rájuk ruházott tiszt értelmében, — s miként nem szüntek meg soha, az Ur összes nyáját a hit igével táplálni, az üdv tanaival itatni s a mérges legelőktől távol tartani, azt mindenki eléggé tudja, de különösen ti, tisztelendő testvérek. Elődeinknek mint igazság s magasztos kath. vallás képviselőinek s védőinek, mi sem fektűt inkább szívőkön, a lelkek üdvé iránti gondoskodásukban, mint az, hogy bölcs irataikkal s kibocsátványaikkal fűfűdjék s kárhoztassák azon tévtanokat s hibákat, melyek isteni vallásunkkal, a kath. egyház tanaival, az erkölcsök tisztaságával, s az ember örök üdvével ellenkezvén, a keresztény s a polgári társaságban oly szomorú pusztításokat tesznek. Elődeink tehát apostoli szilárdsággal állottak ellen mindig a rossz emberek gonosz ütelmeinek, kik miként a háborgó tenger hullámai, ugy szórják a tévtanokat, kik szabadságot ígérnek, mialatt ők az erkölcsi romlottság rabszolgái, kik hamis tanaikkal s veszélyes

*) Thiers M. A. „Waterloo“ 13. lap.

Szerk.

irataikkal megkísérik — a kath. vallás s a polgári társadalom alapját aláadni, minden lelket s kedélyt megmélyezni, a vigyázatlanokat s különösen a tapasztalatlan ifjúságot a jó erkölcsök gyakorlásától eltéríteni, megrontani, a tévely törébe csalogatni s végre a kath. egyház keblétől elszakítani.

Mi is — mint azt, tisztelendő testvérek, tudjátok — alighogy az isteni gondviselés megfejtellen intézkedéséből saját érdemünk nélkül szent Péter székre emelttünk, a legmélyebb lelki fájdalommal látnak a borzasztó, annyi rossz tan s nézet által támasztott vihart, s azon eléggé nem fájlalható súlyos bajt, mely az oly sajátságokból a keresztény népre kiad. Apostoli tisztunkat teljesítendők, s elődeink dicső nyomdokait követve, szavunkat emeltük; szomorú korunk főbb tévelyeit több, nyilvánosan közzétett encyclicában, consisto riális allocutióban s más apostoli iratokban kárhoztattuk, a ti kintűn püspöki örökdedeteket ébresztettük, s a kath. egyház valamennyi, nekünk oly drága, gyermekét újra és újra intettük s felszólítottuk, hogy az oly iszonytató vész általi megragályoztatástól őrizkedjenek. Névszerint első, 1846 évi nov. 9-én hozzatok intézett encyclicánkban s két consistoriális allocutióknak — 1854. évi dec. 9-ről s 1862. június 9-ről — kárhoztattuk azon rémséges tanokat, melyek főleg a jelea korban a lelkek üdvének nagy kárára s a polgári társaságnak is hátrányára uralkodnak; melyek nem csupán a kath. egyház, ennek üdvözítő tanai s tiszteletreméltó jogai, hanem az Isten által mindenkinek szívébe vésett örök természeti törvény s a józan ész ellen is irányozták, mely tévtanokból ered aztán a többi tévelyek legnagyobb része.

De habár nem mulasztottuk el, az e nemű főbb tévelyeket nyilvánosan elvetni; mégis a kath. egyháznak Isten által bízott ügye s a lelkek üdvé, sőt az emberi társadalom java is kívánja, hogy főpásztori gondosságokat most megint és más gonosz tanokra s nézetekre is fordítsunk, melyek azon tévelyekből, mint megannyi forrásból fakadnak.

Ezen hamis és visszárs nézetek annál inkább kárhoztandók, mivel főleg arra céloznak, hogy leküssék s eltávolítsák azon üdvös erőt, melyet a kath. egyháznak isteni alapítója rendelése s szerkesztés szerint szabadon kell gyakorolnia az idők végéig — nem kevésbé az egyesek allen, mint a nézetek, népek s ezek uralkodói irányában, az egyház s az állam közt oly kölcsönös viszony és egyetértés létesítése végett, mely ugy az államra, mint az egyházra nézve mindig üdvös és áldás-hozó vala.

Jól tudjátok tisztelendő testvérek, hogy napjainkban sokan vannak, kik a polgári társaságra a — mint ők nevezik — „naturalismus“ helytelen s istentelen elvét alkalmazzák, és azt tanítják, „hogy az állam érdeke s a socialis haladás okyetlen megkívánják, hogy a polgári társaság a valásra való minden tekintet nélkül constituálja magát s úgy kormányoztassék, mintha a vallás nem is léteznék, vagy legalább a nélkül, hogy valami különös tételnek a valódi vallás és a hamis között.“ A szentírással, az egyház s a szent atyák tanáival ellentétben nem vonakodnak azt állítani, „hogy az a legjobb állam, melyben az állambatalomnak nincs kötelessége téve, a kath. egyház megtámadói ellen büntetéseket alkalmazni, csak mennyiben ezt a köznyugalom érdeke kívánja.“ Az állambatalom ezen egyáltalán téves felfogásából indulva ki, helyeslik azon hamis, a kath. egyházra s a lelkek üdvére nézve igen hátrányos nézetet, melyet már elődünk XVI. Gergely (1832. évi aug. 15-ől kelt „Mirari“ encyclicában) örültségnek (deliramentum) nevezett, tudniillik, „hogy a lelkiisme

ret s a vallás-szabadság minden embernek veleszületett joga, mely minden jól rendezett államban a törvény által kimondandó s biztosítandó, és hogy a polgároknak szabadságukban áll, — a nélkül, hogy őket az egyházi vagy állami felsőbbség ebben megszoríthatná — nézeteiket szóval s írásban vagy bármely más módon köztudomásra hozni.“

Midőn e meggondolatlan tételeket felállítják, nem gondolják meg, hogy sz. Ágoston kifejezése-ként (ep. 105, 166.) a romlás szabadságát (libertatem perditionis) proclamálják, és „hogy ha az emberi ész okaival a vitát a végtelenig lehetne nyújtani, nem hiányoznának, kik az igazságnak ellenszegülnének és az emberi bölcseség beszédes-ségében (loquacitate), bizánnak, míg a hit észke-resztény bölcseség, mennyire kelljen ezen káros hiúságot kerülni, magának Jézus Krisztusnak tanítmányából ismeri meg (Sz. Leo ep. 164.)

És mivel ott, hol vallás és polgári társadalom egymástól elválasztják és az isteni kinyilatkoztatás tana s tekintélye megvetetik, az igazságosság és emberi jog iránti természetes hajlam is elhomályosul és elvész, és a valódi igazságosság és törvényes jog helyébe az anyagi erő lép, könnyű belátni, mi oka lehet annak, hogy némelyek a józan ész legbiztosabb alapelvei megvetésével kinyilatkoztatják, „hogy az ugynevezett közvélemény vagy más módon kifejezett népakarat minden isteni és emberi jogtól független legfelsőbb törvény, és hogy politikában a bevégzett tények, egyedül az által, mert be vannak végezve, törvény erejével bírnak.“ Ki nem veszi észre, ki nem érzi, hogy a vallás korlátaitól és valódi igazságosságtól felszabadított emberi társadalomnak nem lehet egyéb czélja, mint gazdaságokat gyűjteni, s tetteiben nem engedelmessékedhet más törvénynek, mint a saját vágyai és érdekei kielégítése utáni zabolátlan kívánságnak. Ez oka, hogy ezen emberek oly engedhetetlen gyűlölettel üldözik a vallási társulatokat, bár mily nagy érdemekkel bírjanak is ezek a kereszténység, polgári társadalom és tudományok körül; azt állítják, hogy e társulatok nem bírnak többé jogezimmal a fenállásra s ezzel az eretnekek tanaihoz szegődnek.

Mert, mint oly nagy bölcsességgel boldogemlékü elődünk VI. Pius tanította: a szerzetes rendek eltöröltetése megsérti az evangéliumi tanácsok nyilvános gyakorolhatása jogát, ellene fordul azon életmódna, mely az egyházban már az apostolok idejében ajánlatott és megtámadja még a dicső rendalapítókat is, kiket az oltáron tisztelünk, s kik ama szerzeteket Isten sugallásából alapították.“ (VI. Pius irata La Rochefoucauld bibornokhoz 1791. márt. 10.) (Vége következik.)

Lapszemle.

Érdeemesnek tartjuk ismertetni olvasóinkkal a „Concordia“ című pesti oláh lap mult évi 98-dik számában közreadott főczikét, melyben író az erdélyi t. gyűlés eredményeit bírálja, s mely némi világot vet azon szempontokra, melyekhez képest a függetlenebb oláhértelmiség is az erdélyi fejleményeket kezdi felfogni.

Alig végződött az országgyűlés — írja az említett lap — az a román szivekben oly mély benyomást tett, mely azon rettegett fatalitást íránt, melybe a legfontosabb combinatiók és rendkívüli állapotok sodortattak, minden irányban balsejtelmekben nyilvánul.

Az ember zavarba van, ha a jövőre gondol, hogy mi módon fognak megoldani a legéletbevalóbb kérdések; miután az eddig tárgyaltak a kormány részére kedvezően döntettek el, nem tudja

az ember hol keresse a bajt, egy szánandó obscuritásban, vagy holmi misteriosus tervekben? Elég az, hogy a magyarok nem vevén részt a közteendőben, nem akarják elismerni a mi állami állansunkat, *) ők halálra ragaszkodnak az ő történeti örökségükhez; a szászok pedig közreműködve, elismernek pillanatra, hogy a mi összejövetelünk segítségével megszilárdíthatjuk posztionjunkt a Sachsen-Landjok megerősítését, végre is nem levén reánk több szükségük, minket extra muros hagynak s az alkotmányos tér a helyett, hogy saját lábaink alatt állandósíttatnák, megsemmisít, s mi mindenfelé kapkodunk, mint egy viharbányta hajó, mely a kikerülhetlen veszély torkába rohan.

Azt mondják némelyek, hogy az ország autonómiaja nincs elég világosan körülírva, s hogy itt van a baj forrása. Elég világos biz az, hanem az annak oltalmazása- és fejlesztésére rendelt eszközök vannak összezsavarva; ők azt hiszik, hogy a gépezet egy kis részletes részét összealkotván, hivatásukat befejezték, s nincs már más teendőjük, mint azt a bizonytalan eshetőségeknek kitenni, nem gondolván meg, hogy a főczél az: miként a nemzet végre legyen elhelyeztetve és consolidálva az alkotmányos létben. Mégis azon meggyőződéssel vigasztaljuk magunkat, hogy a megkezdett reformok tovább fejlődnek, valamint a belefogott egyének is mindaddig, míg a haza visszaállított alkotmánya, valamint az uralkodó akarata, honnan ezek eredtek tökéletes megállapodást nyer. Lankadatlan nyughatatlanság környez minket minden oldalról, s ha a garantiákra gondolunk, melyeket államposztionk megtartására szükségességeknek vélünk, sehol sem találjuk, mert a mi rendeltetésünk hajója a civilisacionnak csak homokján fekszik a nélkül, hogy valaki megmentené s a remény kapuja felé torná.

Az országgyűlés még nem gondoskodott egy ipar, kereskedelmi, vagy gazdasági törvény hozásáról, mint érdekes eszközökről a román nép felbérése, mert míg a román nép hajlama és törekvése nem ébred föl ezen az előhaladásnak oly jótékony nervusai iránt, addig ő csak proletariusságra lesz kárhoztatva, és hogy szolgálja, mint eszköz az idegen elemeket, melyek roppant tökélnélfogva hatalmaskak, s a melyek a vasutak létesítésével elfogják öszölni az országot. Nem soká kénytelen leend (a román) szomoruan tapasztalni, hogy az idegenek és zsidók meggazdagulnak, maga pedig politikailag másodsor fog szekerezni, a civilisacionnak ezen modern és félelmetes szekerzettői által. Itt látom én, hogy ezen modern dolgok s némely más szomorú tapasztalatok nélküli hatalmas garancia s állandó állami posztionk nem egyéb üres beszédnél s keserű illúzióknál, melyek a könnyen hívőket vigasztalják, de egy valódi komoly román szívet a legnagyobb szomorúsággal töltenek be.

Az oktatásügyben nem tett semmi előhaladást stb. Ez ország alaptörvényei biztosítva vannak az october 20-ki diploma által, azok teljes autonómiait tartalmaznak, de mi több, elismerik a nemzetiségi felsőséget (?) a diplomában különösen accentuálva van, hogy a törvények a souverain és a képviselő testület által fognak alkotni; így hát a souverain a nemzetiségi felsőséggel proportioban van mintegy a két milliéhoz.

A régi törvényekben látunk egy hatalmas jogot, mely szerint az országgyűlés a cardinalis hivatalokat megválaszthatja. A kormány e jogot merőben ignorálja, az országgyűlés figyelmét pedig kikerülte; az országgyűlésnek határozottan e jog

*) Mily ferde következtetés ez, mely a magyar állans-pont leghelytelenebb felfogásán alapszik. Szerk.

mellett kell vala állnia s szorgalmazni a felsőbb hatalom visszaállítását, hogy aránylag a román nemzet is befolyást gyakoroljon az ország politikai ügyeiben sem előnyére, sem hátrányára valamely nemzetnek. De mit látunk? azt, hogy az országgyűlés eldobta alapját és formáját egy cardinalis törvénynek, mely biztosítja vala az autonomiát s a népfelsőséget, más szókkal a törvényhozási kezdeményezését szentesítette a kormány érdekében; továbbá látjuk, hogy a nemzeti képviselőknek nincs más teendője, mint egy lépéssel bemenni a meg-bővített birodalmi tanácsba, és nem csoda, hogy a nyelv tárgyában hozott törvény nem szentesítetik, midőn a megkezdett reformok nem a régi alkotmány értelmében szerkesztettek.

Legszentebb joga egy nemzetnek megválasztatni azon egyéneket, kiknek kezeikbe helyeztetik a nemzet sorsa, és visszavonható megbízása saját akaratának, azaz megválasztani vagy letenni hivatalnokait. A haza régi alkotmányában e jog is meg van, s az oct. diploma által restituáltatott. E jogot gyakorolták a megyék és városok, de a melynek felforgatásának kezdetéhez már eljutottunk; mert ha a projectumokat tekintjük, melyeknek czéljok az administratiót reformálni s az ország felosztása, látjuk, hogy a választás ignorálva van, a municipiumok autonómiaja meg van semmisítve s a kormány egyedül követeli magának az általános teendőket s azok reformatióját. Mindenesetre szükséges az administratióban s az ország felosztásában egy reform, de a kormány ne semmisítse meg a választási jogot; mert nevétséges, hogy egy szolgabíró a városi általános kivánságnak megfelelő tevékenységet kifejthesse; egy szolgabíró betölthette hivatását 1848 előtt, most midőn a nép polgári és politikai jogoknak örvend ő semmit sem tehet; az új törvények szellemében nevétséges, hogy egy csekély számú hatóság hasonló jogoknak örvendjen, mint egy nagy számú polgárság. Szükséges, hogy mind az erkölcsi, mind az individualis személyzet a jogegyenlőség mértékére vonassék vissza, mert csak így juthatunk el egy politikai realitásra. A hivatali személyzetnek választatnia kell, mert valamint a kormány a képviselőkkel a nagyobb dolgok felett határoz, épp oly igazság, hogy a vidék vagy megyei községek is intézhessék saját bellügyeiket. A régi feudalis visszaélések töröltsenek el, de az ország alkotó részeinek autonómiaja fentarandó és megőrzendő, mintegy drága kincs; mert ily módon lenne rászorítva a hivatalnok, hogy a község szeme előtt működjék s annak felelős lenne, e garantírozná a mi állami posztionkat s nyelvünknek a közügyekben használatát, s így előmenetelt stb. Tehát ezen elvnek kellene fenállani. A hivatalnok a közügyek kezelésében a kormány tekintélyének, a bellügyekben pedig a község felvigyázásának lenne alávetve.

Innen következik a közgyűlések (generalis congregatiók) helyreállítás. Az országgyűlés teendője volna a megyék vagy a megyei tanácsokat létesíteni és meghatározni: mely hivatalnokokat nevezzen ki a kormány, melyet válasszon a község, s hogy meddig hivataloskodjanak, és hogy megint választható legyen, stb. stb.; mert ideje, hogy a mi nemzetünk is egy politikai tekintélyt és megjelölt akaratot szerezzen magának, és a kiváltságolt nemzetek foglalkják el az ő természetesen határait a városokban, hol ők alkotják az elemet, de a vidékben és hegyekben a mi elemünk hadd maradjon bántatlanul; mert csak ugy lesz jó resultatuma a mi állami posztionknak s az ország felosztásának, ha a hivatalnok nem csak a kormánynek hűséges szolgálja, hanem a község érdekeinek is igazságos képviselője leend; a választó kerületek mindenkorra legyenek constatulva és nem igno-

TÁRCSA.

AZ 1735-KI ZENDÜLÉS TÖRTÉNETE.

Korrajz.

Írta

K. Papp Miklós.

(Folytatás.)

A hadi szerenose nem sokára török részre fordult ismét. A szultán egész haragja fenyegette az elpártolt szerbeket, kik, hogy kikerüljék elég idején a közeledő vihart, Csernovics Arzen patriarchájokkal együtt a magyar korona birtokai-ba telepedtek le.

A Brankovics elfogatása tagadhatlanul nagy visszatetszést szült közöttük, a kormánynak tehát gondoskodnia kellett eszközökről, melyek a felzagyott kedélyeket lecsillapítsák, különösen, midőn egy küldöttség a fogva levő Brankovics (más néven Rác György) szabadon bocsátását sürgette.

1691. augusztus 20-án Leopoldnak egy kiadott diplomája a megtelepedettek jogait és igazgatását úgy szabályozá, hogy mind egyházi, mind világi ügyekben patriarchájuktól függve, saját tisztviselőik igazgatása alatt maradjanak. A patriarcha után első legyen az alvajda, ki szükség esetében a népet zászlója alá gyűjtve, vezetni tartozik. A kiadott diploma biztosítá továbbá a szabad vallás gyakorlatot, patriarchájok papokat, püs-

pököket szentelhetnek, s minden megszorítás nélkül ott építhetnek templomot, hol akarják.

A betelepedettek legalább szinből megnyugdottak. Alvajdanak Monasterlit választák, egy nyugtalan kedélyű embert, kinek a Rákóczi forradalom alatt nem kis szerep jutott.

A kormány a függetlenségi véres tusák alatt tagadhatlanul sok hasznát vevé az új gyarmatosoknak, kik a legszilajabb dühvel fordultak minde-nütt a magyarság ellen. Vakeszközök lettek, csak-hogy kiérdemeljék a kormány kegyét.

A forradalom véget ért.

A kik segédkezet nyújtottak elnyomására, azoknak a kormány elég bőkezűleg jutalmazá meg fáradságok- s hűségüket. A bujdosók teméntelen ingó és ingatlan vagyont hagytak hátra, melyből sokaknak és sokfelé jutott. A legtermészetesebb következménye minden forradalomnak. A győző a helyzet ura marad, büntet és jutalmaz.

A gyarmatosok szintén azok között voltak, kik hűségük jutalmára várakoztak, a jutalom azonban elmaradt, sőt megdöbbenne kellett két évtizeden keresztül tapasztalniok, hogy még az eddigi szabadalmok is lassanként szűkebb és szűkebb korlátok közé szorítottak, ma egy, holnap más csorba támadt kiváltságaikon, a mi annál inkább feltűnt, mert senki sem volt már közöttük, kik a Leopold-tól kapott diploma épségben tartásáért szót mert volna emelni a kormány előtt, a kik pedig tehettek volna, azokat a magán érdekek hallgatására bírták. Nem sokára újabb csapás következett.

Csernovics Arzen meghalván, a bécsi kormány a leghatározottabban megtiltá utódjának Diakovicsnak a patriarcha címet viselni.³⁾

Meghalt Monasterli is, s midőn egyértelműleg siettek az üresedésbe jött fontos tisztséget betölteni, a kormány betiltá a választást, nehány zavargót elfogtak, s az új polgárokat, mint a szél-beli katonaságot, német tábornok alá helyezte egy udvari rendelet.⁴⁾

Az elégtelenség mind tagasabb tért nyert, de a csend nem lett megzavarva azért.

Nehány év lassanként azelőtt ismeretlen adó-nemekhez is hozzá szoktatta őket, melyek jay idővel súlyosodtak még, a kormány azonban megnyugtatá, hogy csak a kedvezőtlen körülmények bírták reá a rendkívüli adóztatásra, — idővel alább száll. A legnagyobb csapás azonban még ezután következett.

Kibékültek az alvajdaság eitörlése s az adó-val; de türelmük ugy látszik elfogyott, midőn a Leopold császártól nyert diploma ellenére, a kormány szabad vallásgyakorlatuk korlátozását vette czélba, s a római egyházhoz való csatlakozás eszméjét kezdé népszerűsíteni közöttük.

A kormánytól bizonyára nagy lépés volt a vallásuk mellett szélsőségig bizgólkodókkal szembe.

A megdöbbenés általános lett közöttük; hangosabb, merészebb zugulódásokat lehetett hallani

³⁾ Lásd Horvátk Mihály M. O. T. Uj dolgozat. V. kötet 109. l.

⁴⁾ Ugyan ott.

közöttük, menekülni vágytak a nyomasztó helyzetből, de az ut zárva volt mindenütt, a panasza elhangzott, s a kormány pedig kéréshetlen szigorú és következetességgel haladt czélja felé, minden eszközt felhasználva, minden gátot elmozdítva utjából.

Nehány befogatás⁵⁾ még ingerültebbé tette a kedélyeket, titkos gyűlések tartattak, sőt odáig mentek, hogy, mint fennebb említők, a bujdosó fejedelemhez követséget küldöttek, hogy ha fegyverhez nyul, ők jóvá teszik hibáikat, számolhat éle-tük- és vagyonukra, csak mentse meg őket az enyészettől.

Hogy mit felelt Rákóczi a követségnak, határozottan nem tudhatni, annyi azonban áll, hogy megvizsgálatóva tértek vissza.

A körülmények nem kedveztek Rákóczinak, a bujdosók egyik reménye a másik után enyészett el. A szerbek új követséget küldöttek Rodostoba, türelmetlenül várva a választ, s bizton remélve a bujdosók mielőbbi betörését. Egy fontos esemény azonban sokkal gyorsabb kifejleszt áított a dolgok-nak, mint egyelőre várhatták volna, a kormányt legalább bizonyosan váratlanul lepte meg a dolog.

Az esemény egész részletességében következőleg történt.

(Folytatjuk. *)

⁵⁾ A többek között egy rác pap és egy pécsi születesű Nagy-Aradon állomásozó tisztest,

⁶⁾ Lapunk mult tárczája második jegyzékében sajtóhibából 1741. áll 1711. helyett.

BÉCSI BÖRZE decemb. 31-kén 1864.

Table with columns for 'Államodóság', 'Elsőbbségi kötvények', 'Részvények', 'Váltók (devisek) három hónapra', and 'Pénznekem'. It lists various financial instruments and their market values.

Atnézése
A kolozsvári levél- és szekerposta indulásának s érkezésének.
Indul a levélposta:
Magyarhonba és külföldre naponként déli 12 órakor.

A Biasini gyorskocsi indul:
Kolozsvaról Nagy-Váradra vasárnap, kedden, csütörtökön és szombaton déli 11 órakor.
Erdélyi piaci árak:
Beszterce decemb. 20. 324 - 180 80 220 10

H I R D E T É S E K.

NEEM HIVATALOS.
szálloda hirdetés.
Alólrtnak van szerencsége tisztelttel tudatni a n. é. t. cz. utazó közönséggel, hogy „a magyar koronához”

Kolozsvári nagy Naptár
1865-dik évre.
Szerkesztette K. PAPP MIKLÓS. Ára 1 frt o. ért.
Tartalom:
I. Naptár rész II. Szépirodalom és történelem. Biró Szép Anna. Közli: Gálffy Sándor.

Egy ifju,
a ki a gymnasiumi tantárgyakban jártas és arra vállalkozhatik, hogy két fut magántanítás útján a gymnasium nyolcosztályán keresztül vigyen, falu helyett, egy úri háznál alkalmazást nyerhet.

Növényi
Matteo-beföcskendés (Injection) és Matteo-fokocskák (Capseln).
párisi gyógyszerész GRIMAULT és TÁRSÁTÓL,
rue de la Feuillade, 7 sz.

III. Természettudomány. Virágdiavat Brassától.
Az év négy szakának a növényvilágban uralma. a) Tavasz. b) Nyár. c) Ősz. d) Tél.

ELADÓ
Egy kevéssé használt cséplőgép rostával és hajtóval (Göppel), 22 darab faragott kő-jászol öntött-vas rácsozattal.

STEIN JÁNOS
könyvkereskedésében Kolozsvárrt, Harmath Józsefnél Tordán, Wittich Józsefnél Maros-Vásárhelyt, Dobray Nándornál S-Udvarhelyt, Barthos Domokosnál S-Szentgyörgyön, Vokál Jánosnál Nagyenyeden, Sindel Károlynál Brassóban kapható:
CSEMEGÉK
kisebb gyermekek számára;
Harmadik javított, 9 beszély- és 170 vers csemegével bővített ketős kiadás; névszerint:
egyik íróval nyomatott diszkadás 2 gyönyörű színezett, 2 könyomásu és 23 fametszésű képpel.

IV. Ipar és kereskedelem. A gazdaság elemeiről a társadalomban. Sáni Lászlótl, Honnan vegyünk pénzt? Gámán Zsigmondtól.
V. Mezei és kerti gazdaság, díszkertészet. Kolozsvár kertész ipara: a) 30 év előtt és most. b) Sétátér. c) Bonyomul. d) Fűdik. e) Zöldség-piac. f) Magkeskedés. g) Gyümölcsészet. h) Virágtenyésztés körül Kolozsvár kertében. i) Bányai Vita villája. j) Sirkert. k) Groisz Nándor ur villája. l) Házsongárdi csász. m) A legszebb rózsabokor. n) Múzeum kert. Nagy Ferencztől. Kilátás. Berde Áron jog-academia tanártól.
VI. Közlönyek és egyletek. A kolozsvári nemzeti színház. (B.) A kolozsvári jó tékony nőegylet. Kovácsi Antaltól. A maros-vásárhelyi jótékony nő-egylet keletkezése és működési rövid története. Száva Farkastól.
VII. Gernyeszeg. Gálffy Sándortól. Czimkép magyarázat.
VIII. Vegyes cikkek. A papiros története. Papp Mártontól. Nehány szó a löeladásról. Löszelidítés tika. Az erdők s azoknak rendeltetése. Idő. Borsinich Károlytól. A földkéreg- és a mohák viztartó képessége az erdőben. Az „Österreichische Vierteljahresschrift für Forstwesen“ után Paulinyi Sándor. Venyige trágya. B. Bánfi Dezsőtől. Valami az akácokról és annak vetéséről. (E. L.) A repce ellenességei. Nagy Jánostól. Faoltó tapasztok. Nagy Jánostól. Természeti levéllelennyomatok (Natur Selbstdruck.) Virágzásasztás. (E. L.) Osztrák posta-ügy. Reisenhofer Rudoltól. A kolozsvári cs. kir. posta menete és jövede.

Üzleti jelentés és lakhely változtatás.
Mely tisztelttel van szerencsém a t. cz. közönségnek jeleníteni, miként ezen teli idényre jól szervezett valódi finom orosz thea, legfinomabb Jambacal-rum, árak (leher rum) rész és paklon orosz Samoir (licafőző edény) mosó edény, török puliszka, török pipa, és minden ezen üzlethez tartozó orosz árú cikkekkel álló rakláromat, beleszámítva 1-ső szám alatti szegélyekhez áttétven, pontos szolgálat, lehető legújanyosabb árak mellett a t. cz. közönségnek továbbra is figyelmebe ajánlom, becses megbízásokért, számos látogatásért cseledek. Az árubelyre bejárás az utazótól lépésűn.